

บทที่ 5

บทส่งท้าย

“ผี” : ตัวตนจากร่างของความว่างเปล่า

เราจะตรวจสอบความหมายของผีปู้ตาว่า ในขณะที่มีวาทกรรมกระแสหลักเกิดขึ้น ผีปู้ตาได้กลายเป็นตัวอย่างในการทดลองศึกษา การเผชิญหน้าต่อเรื่องความหมายของตัวตนในสังคมผู้ไทไปอย่างปริยาย นั่นคือ การบอกให้เชื่อว่า เมื่อร่างกายแตกดับสิ้นสลายแล้วตัวตนอีกอย่างหนึ่งจะปรากฏแทนที่ ตัวตนนี้จะมีอำนาจพลัง อิทธิฤทธิ์ และได้รับการบวงสรวงบูชา สถานภาพที่เปลี่ยนไปนี่คือเรื่องเล่าเกี่ยวกับบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตระกูล ชุมชน ชาวผู้ไทต่างรับรู้เช่นนี้ผ่านวาทกรรมของหมอผี หัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าครัวเรือน และงานเขียนของนักวิชาการ

แต่ตัวตนแบบอื่น ๆ ไม่เคยปรากฏให้เห็นเลย ดังที่กรณีตัวอย่างเรื่องตัวตนที่ถูกอำพรางไว้ภายใต้ภาพของผีปู้ตา ตัวตนนี้คือร่างกายที่ตายแล้ว เน่าเปื่อยผุพัง อยู่ในสภาพที่ไม่น่าดู ด้วยเหตุนี้ภาพของผีปู้ตาจึงเล่าแต่เรื่องอำนาจศักดิ์สิทธิ์ และการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ มิใช่การเล่าเรื่องความพินาศหรือความตายที่น่ากลัว อย่างไรก็ตาม เมื่อตัวตนที่ถูกอำพรางไว้คือตัวตนอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นเราอาจต้องกลับมาพิจารณาความหมายเกี่ยวกับ “ตัวตน” อีกครั้งหนึ่งว่ามีได้มีเพียงแบบเดียว หากแต่ยังมีอีกหลายแบบกำลังรอการเปิดเผยความจริงอีกด้านหนึ่งอยู่

ประเด็นที่เราต้องขบคิดคิดต่อก็คือ ถ้าผีปู้ตาเป็นเพียงด้านหนึ่งของตัวตนแล้วสิ่งที่ชาวผู้ไทกำลังเผชิญหน้าอยู่คืออะไร อาจกล่าวได้ว่าชาวผู้ไทก็คือมนุษย์อีกกลุ่มหนึ่งที่ตกอยู่ใต้ปริศนาแห่งการมีชีวิตและการเผชิญหน้าอยู่กับการหาหนทางทำให้ชีวิตดำเนินไปได้ ถ้ามองดูความเชื่อเรื่อง “ผี” ก็จะพบว่ามันคือวาทกรรมของสิ่งที่เรียกว่า absolute deterritorialisation¹ หรือการสร้างพรหมแดนแห่งพื้นที่อย่างแน่ชัดให้กับ “ตัวตน” ซึ่งอีกนัยหนึ่งคือการบอกว่าตัวตนนั้นไม่อาจสมบูรณ์ได้ เพราะต้องผ่านพรหมแดนแห่งพื้นที่อย่างแน่ชัดให้กับ “ตัวตน” ซึ่งอีกนัยหนึ่งคือการบอกว่าตัวตนนั้นไม่อาจสมบูรณ์ได้ เพราะต้องผ่านกระบวนการทำให้มีพื้นที่เสียก่อน สิ่งที่เผชิญหน้าชาวผู้ไทอยู่จึงเป็นความหวาดกลัวต่อกระบวนการที่ยังสร้างไม่เสร็จของตัวตน มิใช่ความกลัวต่อการถูกลงโทษจากผีบรรพบุรุษ และมีใช่ความกลัวต่อการเสียชีวิตทางสังคมแต่อย่างใด

¹ Doel, M. “Bodies Without Organs” in Mapping the Subject : Geography of Cultural Transition, Steve Pile and Nigel Thrift (edt) Routledge London, 1995, p. 239.

เป็นสิ่งที่น่าคิดก็คือ ฝีปูตาอาจเป็นนิยามของภาษาที่บอกเราว่า เมื่อร่างกายแตกสลายแล้วจะ ถูกสร้างขึ้นใหม่ ฝีปูตาจึงเป็น *fissiparous figure*² ของตัวตน ซึ่งสามารถรื้อสร้างทำลายเปลี่ยนแปลงได้ไม่รู้จบ ในที่นี้เราจะมองข้ามแนวคิดแบบโครงสร้างหน้าที่ เพื่อที่จะหันไปสู่การทบทวนใหม่ถึงคำอธิบายที่เคลือบด้วยสำนวนภาษาทั้งหลาย ทั้งนี้ การทำความเข้าใจความหมายของ “ตัวตน” นั้นไม่อาจหยุดนิ่งอยู่กับแนวคิดใดได้ หากแต่เป็นการเลื่อมมองอย่างพิเคราะห์ว่า “ตัวตน” ผ่านกระบวนการตรวจสอบและเปิดเผยด้วยภาษาอย่างไรบ้าง

หากเรามองตัวตนด้วยสายตาของผู้ยึดมั่นในความจริงแท้ของ “ตัวตน” เราก็มองเห็นแต่ภาพลวงตา สิ่งนี้ Deleuze และ Guattari (1998) กล่าวว่า เหมือนการมองเข้าไปในกล้องรังสีที่นำกล้วซึ่งมันไม่ได้ช่วยให้เราเห็นสิ่งใด แต่กลับทำลายสิ่งที่เราคิดว่ามองเห็นอย่างสิ้นเชิง³ ดังนั้น สิ่งที่เรากำลังจ้องมองก็คือความว่างเปล่าและปราศจากสิ่งใด ภาพแห่งฝีปูตาและแม้แต่สิ่งที่ถูกอำพรางปกปิดไว้หลังภาพนั้นไม่มีอยู่จริงเลย อาจกล่าวได้ว่า “ตัวตน” ทั้งที่เป็นฝีปูตาและร่างกายที่ตายเนาเปื่อย ไม่ใช่ความจริงแท้ ไม่ใช่สิ่งถาวรมั่นคง หากแต่เป็น *stabilised flows*⁴ ของความผันแปรเคลื่อนที่อยู่เสมอซึ่งทำให้มีเสถียรภาพเกิดขึ้นบางขณะ

สิ่งที่เราควรเข้าใจคือ กระบวนการที่ยังไม่จบสิ้นแห่งการมีอยู่ของตัวตนนั้น เป็นไปได้ทั้งการทำลายร่างรูปธรรมและการก่อร่างใหม่จากความว่างเปล่า กระบวนการนี้ซ้อนทับปะปนหลอมรวมกัน และเป็นสิ่งท้าทายให้เราใช้กรอบทฤษฎีใด ๆ อย่างระมัดระวัง เมื่อเป็นเช่นนั้น การอธิบายว่าฝีปูตาคือเครื่องมือหรือกลไกควบคุมระเบียบสังคมก็มีใช้คำตอบสุดท้าย และไม่สามารถอธิบายสังคมผู้ไททั้งหมด การแยกแยะความจริงออกจากวิธีการอธิบายความจริงจึงเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้น ในกรณีนี้เราจะพบว่าฝีปูตาอาจจะไม่ใช่ความจริง หากแต่เป็นภาพสมมติของความจริงอีกแบบหนึ่ง เช่นเดียวกับการเป็นศพที่เนาเปื่อย ซึ่งถูกปิดอำพรางไว้ในฐานะเป็นด้านลบของภาพลักษณ์เกี่ยวกับมนุษย์

แต่ไม่ว่าฝีปูตาจะถูกเชิดชูให้เด่นกว่าผีอื่น ๆ หรือการเป็นศพที่น่าเกลียดจะถูกกดไว้ราวกับเป็นสิ่งต้องห้าม ความหมายแห่ง “ตัวตน” ของชาวผู้ไทก็ได้ติดแน่นอยู่กับทั้งสองด้าน หากแต่ตัวตนเป็นกระบวนการของภาษาที่ดำเนินต่อเนื่องมาและยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง การรื้อสร้างเพื่อนิยามความหมายจะเกิดขึ้นซ้อนทับกันอย่างแยกไม่ออก

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็ “ศพ” หรือเป็น “ผี” ก็มีใช้จุดหมายสุดท้ายของการมีตัวตนทั้งสิ้น และไม่ว่า “ตัวตน” ของชาวผู้ไทจะเป็นอะไรก็ตาม มันก็สสหนักหนีไม่พ้นความพยายามฝ่าฟันไปถึงอาณา

² Doel, 1995, Ibid, p. 239.

³ Doel, 1995, Ibid, p. 239.

⁴ Doel, 1995, Ibid, p. 239.

เขตพื้นที่ของรูปธรรมที่สัมผัสได้ การเป็น “ศพ” และการเป็น “ผี” คือตัวอย่างชัดเจนของตัวตนที่ถูกกำหนดไว้อย่างมั่นคง แต่การมีพื้นที่เช่นนี้คือ การบอกให้รู้ว่า ตัวตนคือสิ่งที่ว่างเปล่า สิ่งนี้คือกระบวนการสร้างตัวตนเชิงรูปธรรมที่เกิดจากความเป็นนามธรรม และการมีอยู่ของผีและศพก็คือการเปิดเผยด้านที่กำลังไร้รูปร่างรูปธรรมของสิ่งเหล่านั้น

ในการทบทวนตรวจสอบอย่างวิพากษ์วิจารณ์นี้ก็เพื่ออ่านและทำความเข้าใจว่า วาทกรรมเรื่องผีปูดจากงานเขียนเชิงโครงสร้างหน้าที่นั้นนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องใดบ้าง และเรื่องที่ปรากฏให้เราได้รับรู้มันได้พยายามปกปิดเรื่องราวอื่น ๆ ไว้อย่างไร นอกจากนั้น เรายังตั้งคำถามต่อไปว่า ถ้าผีปูดามีใช้ความจริงทั้งหมดเกี่ยวกับตัวตนของชาวผู้ไทแล้ว เราก็จะพบว่า จุดหมายปลายทางแห่งตัวตนของชาวผู้ไทเป็นเพียงกระบวนการที่กำลังเคลื่อนที่ไปเรื่อย ๆ และยังไม่มียุคสุดท้าย

THAMMASAT UNIVERSITY
สำนักหอสมุด